

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 23-24) หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 80 บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ (3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับ และทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ ภูมิหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ (4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550, หน้า 28) ได้กำหนดไว้ในหมวดที่ 5 ส่วนที่ 10 นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้ 1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ 3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น 4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบ ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ และ 5) ส่งเสริม และให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริต และเที่ยงธรรม วรรคสอง บัญญัติว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน

แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ฉบับสรุป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553, หน้า 14-15) มีเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาตินี้มุ่ง 1) พัฒนาคคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข 2) พัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน มุ่งพัฒนาให้คนไทยให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข คนดี คือ คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น มีวินัย ประหยัด มีความเอื้ออาทร เกื้อกูล มีเหตุผล รู้หน้าที่ ซื่อสัตย์ พากเพียร ขยัน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนตลอดชีวิต รักประเทศ รักชาติ ภูมิใจในความเป็นไทย มีวิถีประชาธิปไตย เคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น มีความเสียสละ รักษาสิ่งแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง

นโยบายรัฐบาลที่สำคัญและเร่งด่วนประการหนึ่ง คือ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ คำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคคนไทยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้การศึกษาสรางคน และสร้างความรู้สู่สังคมคุณธรรม คุณภาพ สมรรถภาพ และประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคคนไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคนเนื่องจาก “คน” เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนา ขณะเดียวกันเป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนา เพื่อไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการจึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้และทักษะ ความสามารถ เพื่อให้เพียงพอทั้งด้าน “คุณธรรม” และ “ความรู้” ซึ่งจะนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” รอบคอบและระมัดระวังด้วยจิตสำนึกในศีลธรรมและ “คุณธรรม” ทำให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และสามารถตัดสินใจโดยใช้หลัก “ความพอประมาณ” ในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต อดทนขยันหมั่นเพียร อันจะเป็น “ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี” ให้คนพร้อมเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลง

ที่จะเกิดขึ้น ดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม อยู่ในกรอบครัว
ที่อบอุ่นและสังคมที่สงบสันติสุขขณะเดียวกันเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ
ให้มีคุณภาพ มีเสถียรภาพและเป็นธรรมรวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ให้เป็นฐานการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

นักปรัชญาและนักรัฐศาสตร์ได้เน้นความสำคัญ ของการศึกษาต่อการพัฒนา
ระบบประชาธิปไตยมานานแล้ว ตั้งแต่ยุคกรีกสมัยเพลโตและอริสโตเติล เพราะการให้การศึกษา
เรื่องประชาธิปไตยต่อประชาชน คือการสร้างมนุษย์และสังคมให้เกิดระเบียบ ค่านิยม วัฒนธรรม
ที่เหมาะสมต่อระบบประชาธิปไตย รวมทั้งส่งเสริมให้พลเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง
ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติอีกทางหนึ่ง ดังตัวอย่างเช่น เจมส์ มิลล์ (James Mill) และ
จอห์น สจ๊วจ มิลล์ (John Stuart Mill) นักปรัชญาทางการเมืองชาวอังกฤษสองพ่อลูกได้กล่าวว่า
“การศึกษาในความหมายที่แคบคือวัฒนธรรมที่เราส่งต่อให้สังคมรุ่นต่อ ๆ ไปเพื่อรักษาหรือพัฒนา
ให้วัฒนธรรมดีขึ้น การศึกษาต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็กและสืบเนื่องต่อไปตลอดชีวิตเพื่อรักษาประชาคม
ให้เป็นอิสระ การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานของการสร้างประชาธิปไตย การศึกษาจึงต้องสอดคล้อง
กับระบบการเมืองของประเทศ และรูปแบบการปกครองของแต่ละประเทศจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพ
ของประชาชนที่เฉพาะเจาะจง โดยการหล่อหลอมของกระบวนการศึกษาที่มีหลักสูตรและวิธีการสอน
ที่ถูกต้องและสอดคล้องกัน” ประเด็นสำคัญของการให้การศึกษาหรือการให้ประชาชนเรียนรู้
เกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยโดยการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย
และพัฒนาศีลธรรมและคุณธรรมในตัวเด็กและประชาชน จอห์น รอว์ลส์ (John Rawls) ได้เน้น
เรื่องความสำคัญของศีลธรรมในระบบการเมืองประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยแบ่งศีลธรรม
ออกเป็น 3 ระดับ คือ ศีลธรรมของรัฐบาล ศีลธรรมของสังคม และหลักศีลธรรมโดยทั่ว ๆ ไป
เขาเห็นว่าการพัฒนาระบบประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการพัฒนาศีลธรรมทั้ง 3 ระดับ เพื่อให้
ประชาชนสามารถแบ่งแยกนักบริหารและนักการเมืองที่ดีออกจากที่เลวได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ
ของประชาชนไทยในปัจจุบัน (สุรัชย์ ศิริไกร, 2551, หน้า 294-296)

หากพิจารณาถึงความหมายของการศึกษาตามที่ปรากฏในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็จะได้ความว่า การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้
เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสาน
ทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์รสรใจความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจาก
การจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
ความหมายของการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ มุ่งสู่การสร้างเสริมความเจริญงอกงามของคนและสังคม
เป็นสิ่งสำคัญ กิจกรรมใด ๆ ที่สวนทางกับการเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม ล้วนมิใช่กิจกรรม

ทางการศึกษาตามความหมายนี้ เมื่อมาพิจารณาถึงความมุ่งหมายและหลักการตามมาตรา 6 ที่บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เมื่อมองเป้าหมายตามมาตรานี้พบว่า การศึกษามุ่งพัฒนาให้คนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกายและใจ นับเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นความเป็นมนุษย์ที่แท้อย่างสมบูรณ์ และขยายความว่า มนุษย์ที่แท้ต้องดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งโรงเรียนเป็นสถาบันหลักในการให้การศึกษาให้แก่เยาวชนเพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

หลักธรรมทางศาสนาเป็นเรื่องของจริยธรรมหรือคุณธรรม ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งในเทศนาเสือป่า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงแสดงว่า “เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมแล้ว ก็ต้องนำเนื่อง ไปถึงศาสนา เพราะศาสนาย่อมเป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรม เป็นเหมือนผู้เก็บรวบรวมคุณธรรมไว้ บรรดาศาสนาถึงแม้ว่าจะต่างลัทธิกันก็ดี คงมีความมุ่งหมายตรงกัน คือ สอนให้คนประพฤติธรรมจริยานั่นเอง” ส่วนประชาธิปไตยนั้นน่าจะเป็นเรื่องระบอบการปกครองบ้านเมืองซึ่งถือว่าเป็นระบอบที่ดีและปลอดภัยที่สุดที่มีในปัจจุบันนี้ หลักธรรมทางศาสนามีส่วนเอื้อประโยชน์แก่การปกครอง ให้เป็นไปโดยราบรื่น นำประโยชน์สุขมาให้แก่บ้านเมือง หากผู้ปกครอง ซึ่งเรียกว่ารัฐชาติปไตย์ ไม่ใช้หลักศาสนาควบคุมการปกครองแล้ว ก็จะนำบ้านเมืองไปสู่กลียุค (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2552, หน้า 76) ซึ่งวิถีประชาธิปไตยกับวิถีพุทธมิใช่ไม่มีอยู่ หน้าที่ยังมีมากกว่ารูปแบบการเมืองการปกครองอื่น ๆ ยกตัวอย่างได้ต่อไปนี้

- 1) การที่วิถีประชาธิปไตยยึดความสามัคคีรอบคอบในการตัดสินใจ สอดรับกับหลักสติสัมปชัญญะในทางพระพุทธ ซึ่งชาวบ้านทั่วไปคุ้นชินดี
- 2) การที่วิถีประชาธิปไตยเน้นการยอมรับความแตกต่าง และรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน สอดรับกับหลักขันติธรรมในทางพุทธ และ
- 3) การที่ตัวแทนในวิถีประชาธิปไตย จะต้องทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน ไม่หลงไปกับอำนาจ สอดรับกับหลักการไม่ลืมคนในทางพุทธ (ปิยะพงษ์ บุญบงก์, 2551, หน้า 71)

การพัฒนาประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน แม้ว่าประเทศไทยจะมีแผนพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้นในประเทศ แต่การพัฒนาประชาธิปไตยแต่เพียงโครงสร้าง เช่น จัดให้มีการเลือกตั้ง จัดให้มีรัฐบาลกลาง จัดองค์กรของรัฐ และปรับปรุงตัวบทกฎหมายให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของประชาธิปไตยเพียงเท่านั้น ไม่เป็นการเพียงพอที่จะเกิดระบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ขึ้นในสังคมไทย ยังต้องมีประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต (A Way of Life) กล่าวคือ บุคคล ครอบครัว และชุมชนต้องมีจิตสำนึกทางศาสนธรรมและมนุษยธรรม และมีวิธีการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติตามหลักการประชาธิปไตย โดยต้องมีการพัฒนาปลูกฝังองค์ประกอบทางสังคมอีกหลายด้านไปพร้อม ๆ กัน เช่น การสร้าง

อุดมคติปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมประชาธิปไตย การสืบสานและดูแลรักษาวัฒนธรรมชุมชน โครงสร้างอำนาจและแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ดังนั้น การที่จะให้คนมีจิตสำนึก เป็นประชาธิปไตยนั้น ควรเริ่มที่สถาบันครอบครัวเพราะเป็นสถาบันแรกสุด ครอบครัวจึงมีอิทธิพล ต่อการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคล (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และ นัฏฐพงศ์ ดวงมนตรี, 2548, หน้า 360)

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทันแนวทางการพัฒนา ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ในระยะ 5 ปี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนใน 3 มิติ คือ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ โดยมุ่งให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ตามความเหมาะสม ของคนทุกกลุ่มทุกวัย เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ก้าวสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง และสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ ในขณะเดียวกัน มุ่งเสริมสร้างคนไทยให้มีสุขภาวะที่ดี ควบคู่กับการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกัน ในสังคมได้อย่างสันติสุข การคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพ และมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนทั้งด้านจิตใจ ทักษะชีวิตและความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต การพัฒนาสมรรถนะและทักษะแรงงาน และเร่งผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองการพัฒนาประเทศ ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการจัดการองค์ความรู้ การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตใจที่ดีงาม อยู่ในกรอบของศีลธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะ โดย 1) ผลักดันให้ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม เป็นคนดี ห่วงไกล อดทน และเสียสละ มีภาวะผู้นำ อุทิศตนเพื่อส่วนรวม และมีบทบาทดูแล ตักเตือน เฝ้าระวัง ความประพฤติอันชั่วร้าย รวมทั้งสืบค้นคนดีในสังคม เชิดชูให้เป็นแบบอย่างที่ดีในทุกระดับ 2) ปลูกฝังทัศนคติและการเรียนรู้ในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เปิดโอกาสให้คนทุกวัย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมเรียนรู้ทำงานร่วมกันประสานประโยชน์ เช่น กิจกรรมอาสาสมัคร เพื่อสาธารณประโยชน์ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมลูกเสือและเนตรนารี และกิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น และในระดับองค์กรของทุกภาคการพัฒนา ส่งเสริมให้มีการดำเนินงาน ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ (สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

โรงเรียนจุฬาราชวิทยาลัย เป็นประชาธิปไตยตัวอย่างที่จัดการศึกษาตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ดำเนินกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินการ ให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมและคุณลักษณะ

เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง คือ ปัญญาธรรม คารวธรรม สามัคคีธรรม ตามหลักสูตรอย่างเหมาะสม กับวัยและระดับการศึกษา รวมทั้งจัดกิจกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริม สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจ ในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และของประเทศไทย เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ได้ดำเนินการ โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ จนสำเร็จเป็นตัวอย่าง แก่โรงเรียนอื่น ๆ ได้ ซึ่งโรงเรียนตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลวันยาว ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจศึกษา ในพื้นที่ดังกล่าว มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมให้เป็นโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง

นอกจากนี้ ยังไม่มีการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งการพัฒนา รูปแบบประชาธิปไตยศึกษาจะช่วยให้คนในชุมชนและสถานศึกษาเกิดการมีส่วนร่วมในเรื่อง ประชาธิปไตย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพของของคนไทยให้มีจิตวิญญาณ และพฤติกรรมที่เป็น นักประชาธิปไตยควบคู่กันไป คือ 1) พัฒนาอุดมการณ์ประชาธิปไตย 2) พัฒนาระบบการเมือง การปกครองตามหลักการประชาธิปไตย และ 3) พัฒนาประชาธิปไตยในวิถีชีวิต การสร้างเสริม ประสิทธิภาพประชาธิปไตยให้เยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย จะบังเกิดผลดี ต่อประเทศชาติและไม่เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เนื่องจากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย อย่างแท้จริง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ เป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการกลุ่มในการสร้างการมีส่วนร่วม การประชุมระดมสมอง แลกเปลี่ยน ความคิดและประสบการณ์กับบุคคลในชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจัดสนทนากลุ่ม กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ อันจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบประชาธิปไตย ศึกษาโดยใช้ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และส่งเสริม ให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนและประเทศชาติได้อย่างมีคุณค่า อันจะนำไปสู่การเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ยั่งยืนสืบไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย ศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2. เพื่อพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

คำถามของการวิจัย

คำถามของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

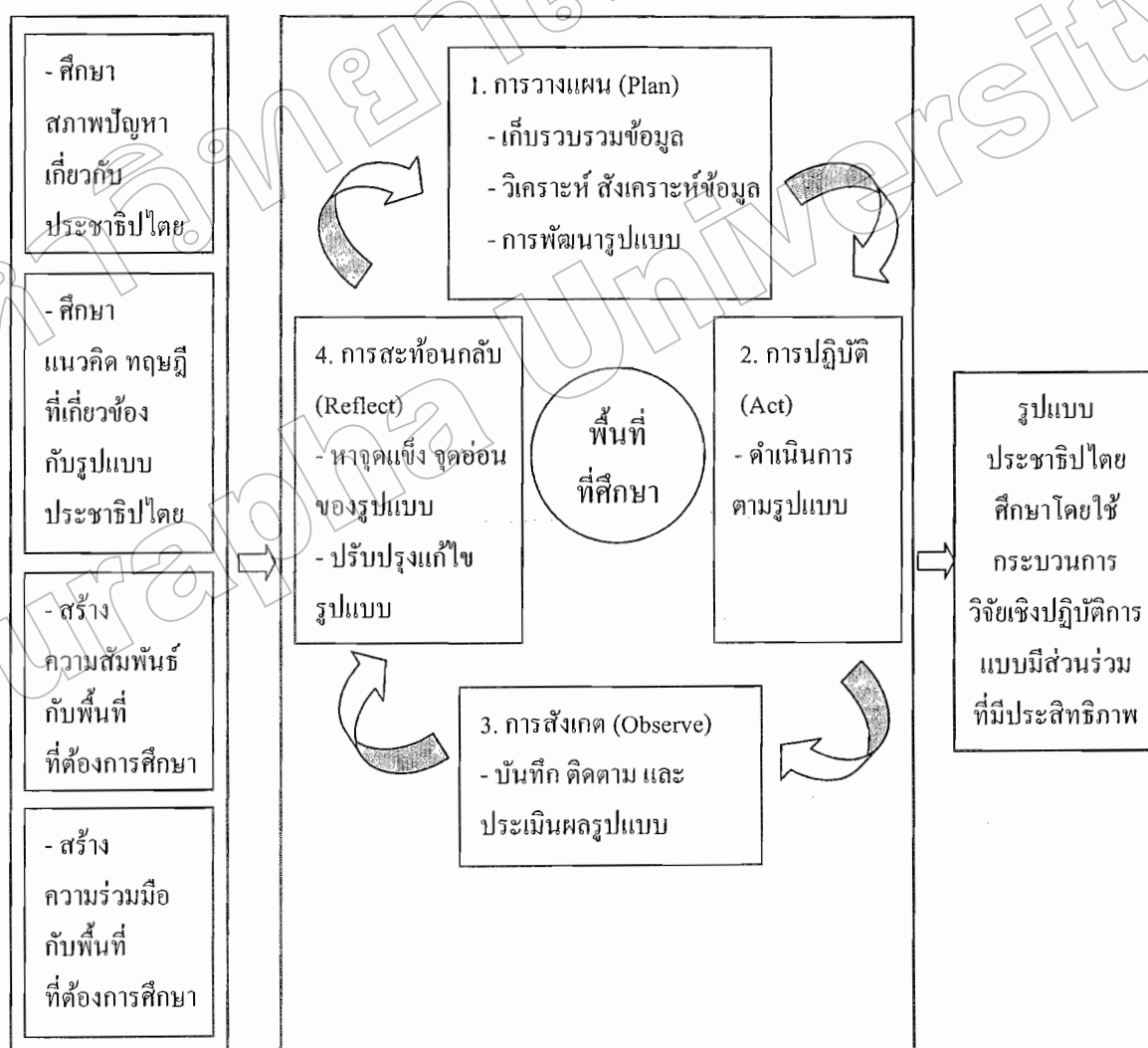
1. สภาพปัญหาและความต้องการที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยศึกษามีอะไรบ้าง
2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาควรเป็นอย่างไร
3. รูปแบบประชาธิปไตยศึกษา ควรเป็นอย่างไร
4. ผลของการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการวิจัยครั้งนี้ศึกษาระบบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบไปด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ประชาธิปไตยโดยตรง คือ ประชาชนมาประชุมกัน อภิปรายและลงคะแนนกันในเรื่องสำคัญ เช่น การประชุมเรื่องงบประมาณ กฎหมายในระดับท้องถิ่น หรือการลงประชามติในระดับประเทศ เช่น การจะรับหรือไม่รับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ 2) ประชาธิปไตยแบบผู้แทน คือ เนื่องจากประเทศส่วนใหญ่มีประชากรมาก มีความซับซ้อน ต้องแบ่งงานกันทำ จึงมักใช้วิธีเลือกผู้แทนขึ้นไปเป็นฝ่ายบริหารและออกกฎหมาย และ 3) ประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วมกำหนด คือ การผสมผสานทั้ง 2 แบบแรก รวมทั้งการให้ประชาชนมีการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่นเพิ่มขึ้น มีองค์กรอิสระที่รักษาผลประโยชน์ฝ่ายประชาชน มีสื่อมวลชนและองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ภาคประชาชนหรือสังคมพลเมืองมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการบริหารประเทศค่อนข้างมาก เช่น เสนอกฎหมาย แก้ไขกฎหมายได้ เสนอถอดถอนนักการเมืองได้ วิจารณ์วิจารณ์คัดค้านนโยบายสำคัญได้ ฯลฯ ไม่ได้ปล่อยให้ผู้แทนทำกิจกรรมทางการเมืองทุกอย่างเองโดยประชาชนได้แต่แค่ใช้สิทธิ์แค่เลือกตั้งผู้แทนนาน ๆ ครั้งเท่านั้น (วิทยากร เชียงกูล, 2550)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยึดหลักการสำคัญของประชาธิปไตยของ วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น (2550, หน้า 49-80) จำนวน 4 หลักการ คือ 1) หลักการว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของปวงชน 2) หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ 3) หลักการว่าด้วยความเสมอภาค และ 4) หลักการว่าด้วยภราดรภาพและหลักว่าด้วยการเคารพเหตุผล

จากนั้นกำหนดกรอบการพัฒนา รูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เป็นการวิจัยแบบขดลวดตามแนวคิดของ เคมมิส และแทกการ์ด (Kemmis & McTaggart, 1990) ด้วยการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับประชาธิปไตย สร้างความสัมพันธ์กับโรงเรียนของรัฐคาทอลิกและชุมชนในเขตเทศบาลตำบลวันยาว อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี เพื่อศึกษาโครงสร้างการบริหารและการมีส่วนร่วมระหว่างกัน สร้างความร่วมมือให้สอดคล้องกับวิถีประชาธิปไตย เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นวงจรการพัฒนาแบบขดลวด ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การนำแผนไปปฏิบัติ (Act) การสังเกตติดตามและประเมินผล (Observe) และการสะท้อนกลับ (Reflect) เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเบื้องต้นในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ดังนี้

1. ได้รูปแบบการพัฒนาประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
2. สามารถนำรูปแบบที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้ในการพัฒนาด้านประชาธิปไตยศึกษาในด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพได้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ในโรงเรียนขลุ่ยระนาดวิทยาคม และพื้นที่เทศบาลตำบลวันยาว อำเภอขลุ่ย จังหวัดจันทบุรี และชุมชนโดยรอบ โดยร่วมกันศึกษาปัญหา ความต้องการ และการมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบประชาธิปไตยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน กระบวนการพลังสร้างสรรค์ หา รูปแบบในการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษาที่เหมาะสม

ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย ศึกษารูปแบบประชาธิปไตยซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ ประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยโดยระบบผู้แทน (ประชาธิปไตยทางอ้อม) และประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม โดยยึดหลักการสำคัญของประชาธิปไตยจำนวน 4 หลักการ คือ หลักการว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของปวงชน หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ หลักการว่าด้วยความเสมอภาค หลักการว่าด้วยภราดรภาพ และหลักว่าด้วยการเคารพเหตุผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานหรือความสัมพันธ์ที่เป็นรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ ๆ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการพัฒนารูปแบบประชาธิปไตยศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นวงจรการพัฒนาแบบขลุ่ยระนาดอย่างต่อเนื่องจนได้รูปแบบที่มีประสิทธิภาพ
2. ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองตนเองของประชาชนในประเทศไทย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยมีการผสมผสานประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยแบบผู้แทน ประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม โดยอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่เหมาะสม

3. รูปแบบประชาธิปไตย หมายถึง ศูนย์การเรียนรู้ประชาธิปไตยที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ที่จัดขึ้นให้เหมาะสมกับความต้องการและศักยภาพของคนในชุมชน โดยผู้เรียนรู้สามารถเข้าถึงโดยง่ายและสะดวกต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้พัฒนาประชาธิปไตยได้ตามความเหมาะสม

4. ประชาธิปไตยศึกษา หมายถึง การทำการศึกษาถึงแง่มุมต่าง ๆ ของประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็น หลักการทฤษฎีที่เกิดจากคิดค้นพัฒนา ถกเถียง และถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาต่าง ๆ นับศตวรรษโดยปราชญ์ผู้เกี่ยวข้องร่ำประสบการณ์ทางการเมืองในแต่ละยุคแต่สมัยจนสามารถสกัดออกมาได้เป็นหลักการที่สำคัญของประชาธิปไตย เพื่อค้ำยันระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคง และเป็นประโยชน์ต่อการประกันสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของคนในสังคม และสร้างสันติสุขให้กับสังคมนั้นได้ การทำการศึกษาประชาธิปไตยก็ด้วยมุ่งหวังในปลายทางว่าเราจะสามารถช่วยสร้างกรอบวิจรรณญาณในทางการเมืองให้กับคนในสังคม เพื่อพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึงข้อเสนอทางการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมว่ามีความสอดคล้องกับหลักการแล้วหรือไม่ เพื่อเป็นหลักประกันว่าการตัดสินใจของเราจะอยู่บนพื้นฐานของการใช้หลักการ และเหตุผล มากกว่าเป็นเพียงการใช้ความรู้สึกทางการเมืองเพียงอย่างเดียว อันจะเป็นหลักประกันที่มั่นคงว่าการเลือกตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการทางการเมืองของเรานั้นจะไม่เป็นการบ่อนทำลายสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของตนเองและผู้อื่น และไม่ได้ทำลายสันติสุขของสังคมส่วนรวมอีกด้วย

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง เน้นการปฏิบัติ และมีกระบวนการยืดหยุ่น เป็นพลวัตเกิดขึ้นซ้ำกันได้อีก เป็นเกลียวปฏิสัมพันธ์ โดยพิจารณาจากผลสะท้อนของสิ่งที่ปัญหา